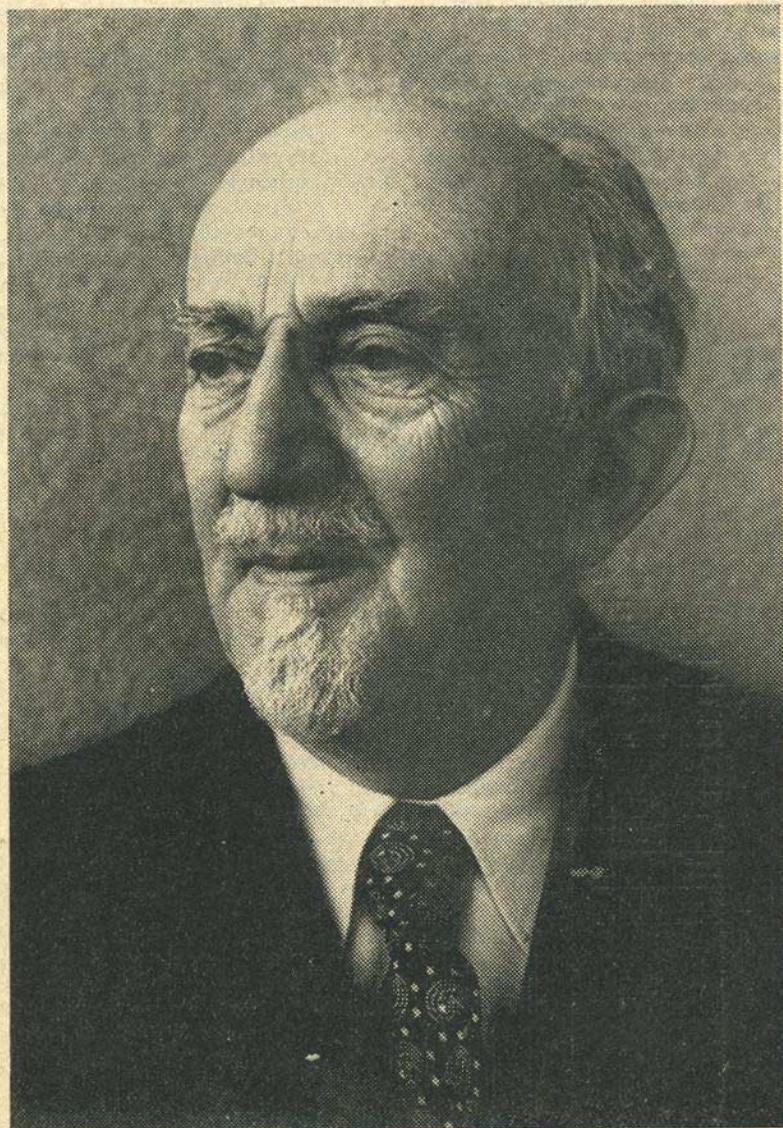

VJEĆNA SLAVA
PREDSJEDNIKU PREZIDIJUMA
SABORA NARODNE REPUBLIKE HRVATSKE,
PJESENiku i BORCU
VLADIMIRU NAZORU!

1876. — 1949.

Pjesnik, borac i neobičan planinar

Nad grobom Vladimira Nazora se ne plače!

Njegova smrt u najdubljem je poštovanju sagnula glave naše i gordost velika, neobična i snažna prožima bića naša pri spominjanju njegova imena.

Beskrajan je bio vedri optimizam pjesnika Vladimira Nazora. Nepokolebljiva je bila njegova vjera, da će naša zemlja roditi novo pokolenje divova i, vedar u tmurne dane, on cijelva rodno tlo (»Heroji«). Na tvrdoj daski, o koju su ga vezali kao roba, on pjeva pjesmu Pobjede. U poeziji Vladimira Nazora nema sentimentalne tugaljivosti. Njegova je pjesma prastara rječina, što joj je izvor u davnini našoj, ona nas je jačala, nosila naprijed i njihala nas plamenom nadom u danima teške prošlosti. Čvrstom, vjerom gori ona u nama i danas, u dane surovoog iskušenja i krute osamljenosti, jer znamo, da istina mora pobijediti, da će »proći sve — pa i taj ružni san« (»Osamljeni dub«). Nazor je pjesnik divovske borbe, koji nam vraća našu prošlost, a sva njegova poezija budenje je naše narodne snage: u prošlosti našoj, u zemlji našoj, pa i u sadašnjosti našoj. Ali prošlost naša nije dugovjecki san Kraljevića Marka na Urvini planini, koji će najednoč iskrasnuti i donijeti rodu oslobođenje; ona nije sanja ni tlapnja, već život: velika je to i neprekinuta energija, koju on budi gdje je uspavana; jača, gdje je oslabljena; otkriva, gdje je duboko sakrivena; a ovo budenje, jačanje i otkrivanje izražava se — u borbi. Nazor je za to pjesnik borbe, čeznući za snagom divova i heroja, za golemom silom naših hajduka, što su klete kule rušili, borili se sa tri srca junačka i umirali bez golača jada. A nepresušan je izvor naše snage naša zemlja, iz koje su oni nikli, i zato pjesnik stoji čvrstim i sigurnim nogama na našoj grudi (»Krv«). Naša zemlja, naše planine i kamene litli našega mora porodit će heroje, koji će biti, dobro da zidaju, da ruše zlo (»Heroji«).

Nazor nam je vratio vjeru u snagu našega narodnoga bivstvu; oslobođio je našu narodnu misao, izmučenu sentimentalizmom ili okovanu u gvožđe pessimizma, te joj podao čar vedrine; našim osjećajima vratio je vezu s prošlošću našega roda i rodene grude, da tako postanemo bolji, ljepši i jači, vjerujući u svoje sile i u svoje ideale. I — divna li primjera! — prkoseći poodmakloj svojoj dobi, u dane najpresudnije i najteže, sjedi pjesnik sjeda krajem prosinca 1942. u »Čamac na Kupi« i pjeva besprimjernom vedrinom nepokolebljivog optimiste: »Malen si, uzak, trošan, al' ti me ipak nosiš, čamče na Kupi! Sve kamenje mojih briga, sve gvožđe mojih mržnja, sve olovno mojih čekanja prenosиш preko vode. Al' i sve moje nade... Maleni trošni čamče na Kupi, uradi, što i sa mnom: dočekaj sve, što trpi! Prenesi cijelu Hrvatsku na onu stranu vode, na teške, al' svete puteve poštenja i slobode!«

Doista, veliki Nazor-pjesnik, još je veći Nazor-borac!

A za nas planinare, povrh toga, Vladimir Nazor velik je i neobičan planinar. Kako li je samo snažan njegov div-Velebit u klasičnom epu »Medved Brun-doo«. Ostavimo i sugestivno snažne »Priče sa planine«. Imade još pjesnik planina i hijade se planinara vere škrapastim ltiticama naših gora i planina.

Ali: gdje li je još nači i takva pjesnika i takva neobična planinara, koji u šesdeset i sedmoj svojoj godini spoznaje divovsku veličinu i snagu druga Tita, slijedi poziv Komunističke partije Jugoslavije, vere se urvinama, bespućem i kršnjem Durmitora, Vučeva, Maglića, Zelen-gore i Prenja, upravo mladenačkim poletom i uzornim samoprijegorom kroz besprimjerna iskušenja i herojske napore naše slavne Četvrtre i Pete ofanzive ostvaruje najljepše svoje i vjekovne svoga naroda ideale.

Eto, to je taj div-pjesnik, heroj-borac i neobičan planinar Vladimir Nazor. I zato se ponosimo njime, i zato nad njegovim grobom ne placemo!

Dvije pjesme Vladimira Nazora

Prenj

Prenj planina nije,
Visok grad je vilâ,
Sijelo je bogova
Drevnih Bogumila:
Još vrijeme brazde
Po čelu mu ore;
U njem se žestoko
Dobro i Zlo bore.

Prenj planina nije,
Divova je kuća,
Kojom bitka bjesni
Sve veća i ljuča:
Rat naših vrlina
S našim porocima,
Borba u još divljim
Barbarskim grudima.

I Prenj stoji. — Sav je
Od jednog komada;
Krvav je, kad sunce
U maglu zapada;
U jesenje dane
Kao žuć se žuti,
Grozan, kad prozbori,
Strašan, kada šuti.

Prenj planina nije,
Žrtvovni je kamen,
Što čeka, da sveti
Očisti ga plamen,
I Bijeli Svećenik
K njemu jednom stigne,
Pa k Zvjezdama i Suncu
Sebe i nas digne.

Iz zbirkâ »Pjesme partizanke«
Svibanj, 1943.

Durmitoru

Biješ me mrazom i dahom, što koči,
U dane, kad se livade zelene
I šume smolom već mirišu. — Hladan,
Osamljen, gord se ovijaš tišinom,
O kralju naših gora i planina!

A ja bih htio, da ko vulkan planeš,
I grlo ti se otvori, i lava
Iz utrobe ti klokotajući sukne
U ovom novom kataklizmu Zemlje,
U ovoj novoj Društva apokalipsi.

Htio bih, da se čuje i glas tvoj
U toj oluji mržnje, gnjeva i straha,
Jer mi smo dugo znali samo šutjeti,
I onda, kad se iz dubinâ bola,
Preteča Čina, mora čuti Riječ.

Planine naše sada plamte i huče;
Doline hoće da se uvis dignu,
I močvare se talasaju. — Propni
Iznad se sviju, Durmitore, kad si
Najvršće građen i brat si najstariji!

Na tvome vrhu sjedi Udes naš.

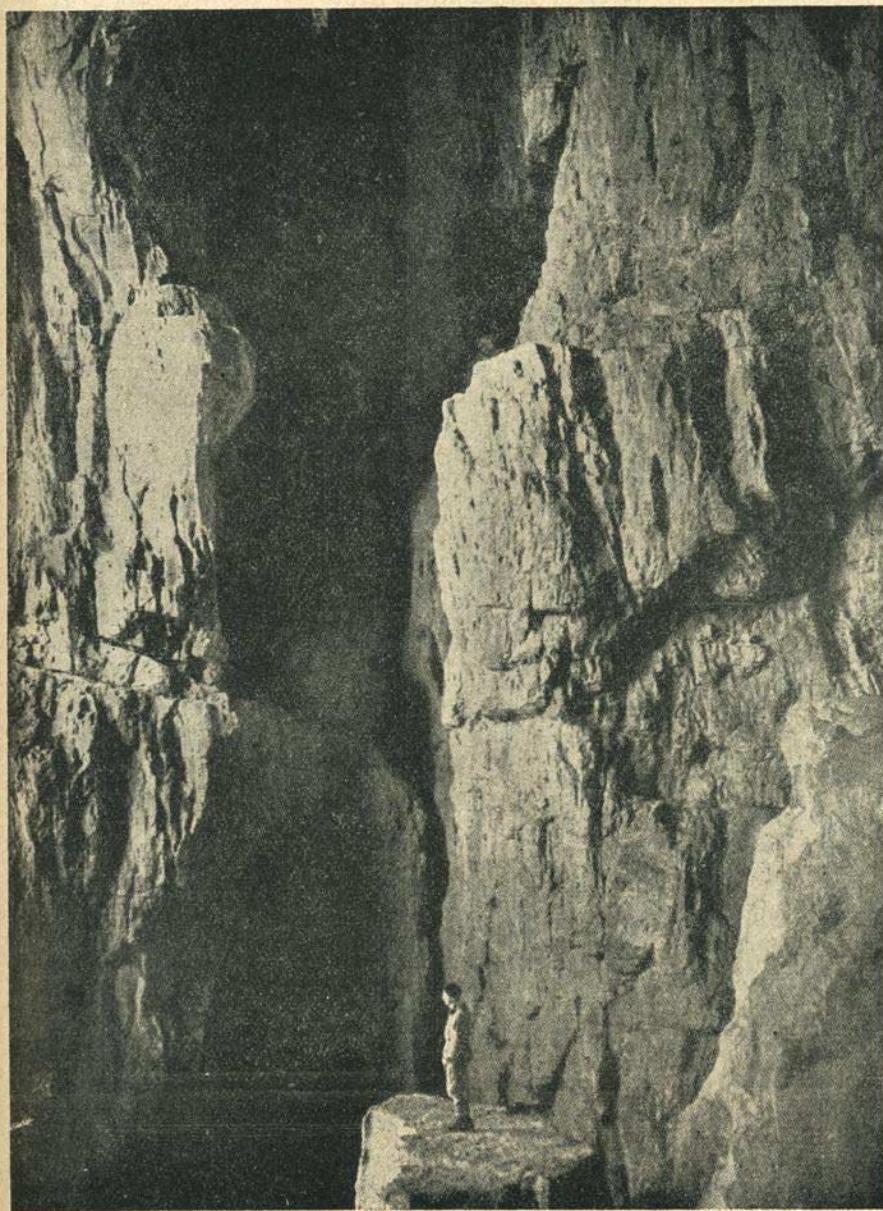
Razvrsje u Crnoj Gori,
28. V. 1943.

Škocijanska jama

Tisućama i tisućama godina izjedala je voda poput neumornog crva vapnenasto i bregovito područje Istre i slovenskog Primorja, stvarajući posebne formacije, poznate pod imenom krš ili krasa. Vapnenac je vrlo krhak, te slabo odolijeva atmosferilijama. Posljedice toga vidljive su ne samo na površini već također i unutrašnjosti tog područja. Erozionim — mehaničkim — i korozionim — kemijskim — djelovanjem vode nastao je u utrobi zemljine površine čitav labirint ponora, spilja, kaverna, podzemnih hodnika, te konačno čitavih riječnih tokova. Na tom području možemo danas izbrojiti oko 3.000 registriranih ponora i šupljina raznih veličina, a imade dapače i krajeva gdje na 1 km² dolazi do 26 ovakvih šupljina. Nekoje od tih šupljina su zaista ogromnih razmjera, a rezultat su uglavnom erozionog djelovanja rijeka, koje su u pradavna vremena sve dublje i dublje prodirale ispod površine, te si konačno prokrčile put kroz vapnenaste stijene.

Ispod sklopa Kranjskog Snježnika izvire malena rječica Reka. Prolazeći poprijeko sjevernim dijelom istarskog poluostrva, pokraj slikovitih zaselaka, marljivo obrađenih njiva i voćnjaka, ruševina srednjevjekovnih dvoraca, ona se najednom, na domak tršćanskog zaliva, usjekla u kraške stijene, stvarajući oduži kanjon. I eto tu, pod samim drevnim Škocijanom, čiji se zvonik već izdaleka nazire iza kraških brežuljaka, započinje ova mala, neugledna primorska rječica svoj čudni, misteriozni i, mogli bi reći, hiroviti tok pod zemljom, koji je dao povoda tolikim istraživanjima najpoznatijih učenjaka, i koji već godinama privlači sve brojnije posjetioce.

Strmi puteljak, koji se spušta iz zaseoka Matavuna ispod kućica Škocijana, kao da vodi u neki drugi, začarani svijet. Krajobraz se odjednom mijenja u pravi Dantsovski pejsaž. Dosada pitoma Reka, sada kao povampirena ključa i buči među izlizanim i glatkim liticama, rušeći se put ponora dubokog kojih 150 metara. Na tom svom putu ona ovdje ulazi po prvi puta u dvije prostrane spilje — »Majhorčićevu« i »Marinićevu« spilju. Teško je doista opisati snažan utisak, što ga ostavljaju ti podzemni svodovi. Zaglušni šum rijeke, nevjerljivi kontrasti svijetla i tmine, razmjeri samih spilja, to su oni prvi dojmovi, koji čovjeka gotovo i zburuju. Nalazimo se sada u »Maloj dolini«, zapravo ponoru. Oko nas su visoke i strme stijene. Reku kao da ništa više ne može spriječiti u svom toku, ona se dalje

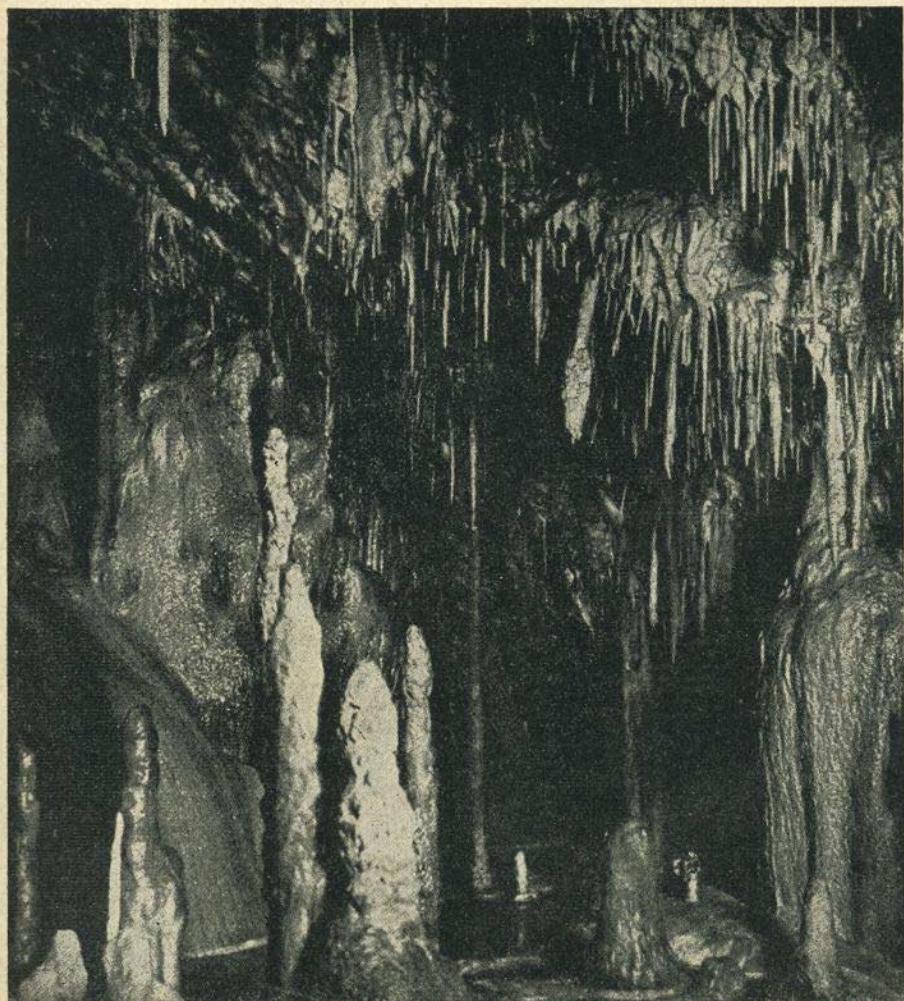

Mahorčićeva jama

probija kroz okomite litice i ruši slapom u »Veliku dolinu«. Treba zaista vidjeti te slapove. Pred nama se sada ispriječila ogromna stijena visoka 164 metara, ispod koje nestaje i ponire Reka, da se nakon kojih 40 km podzemnog puta opet pojavi na površini kod Devina, i da onda mirno i pitomo nastavi svoj tok do ulaska u Tršćanski zaliv, kao da je potpunoma zaboravila na svoj nedavni uzbudljivi put. Na ovom mjestu se god. 1826. i 1851. voda digla do 60 m iznad normale. Put sada vodi čas preko mostića, čas je uklesan u stjeni. Na desnoj je strani Tomincova spilja nazvana po Tomincu koji je prošlog vijeka prvi sagradio prilaz do nje. Zovu je i prehistorijska, jer se u njoj našlo raznih prehistorijskih ostataka, ukrasa iz željeza i gline. Spilja je vrlo prostrana, a na dnu nalazi se veliki stalagmit zvan »lav«. Duboka je 300 metara.

Na desno se pruža »Spilja kostura«, gdje je bilo pronađeno mnogo kostura iz pradavnih vremena. Iza »lava« ulazi se u jednu još mnogo dublju jamu. To je Krauseova jama poznata po bogatstvu prekrasnih stalaktita i stalagmita, a duboka je kojih 200 metara. Ostavljamo Tomincovu jamu i krećemo uskim puteljkom, isklesanim u živoj stjeni, put Šmidlove jame, prve spilje u Škocijanskoj jami. Dr. Šmidl je već god. 1851. istraživao podzemni tok Reke i dopro do šestog slapa, ali mu se ovdje čamac prevrnuo, te se morao vratiti. Golemi svod, poput svoda gotske katedrale, nadvrio se nad nama u visini od 30 metara. Dio spilje još je osvijetljen sunčanim sjajem, dok je ostalo u polumraku, te pruža posebni čar. Zaista dostojan uvod u ovu tajnovitu podzemnu šetnju. Uspinjemo se stepenicama do malog »Belvedera« smještenog visoko nad tokom rijeke, koja se jedva nazire u polutami. Vodići pale svoje reflektore, jer jama nije osvijetljena. Nalazimo se sada u glasovitoj »Rudolfovoj jami«. (Josip Rudolf bio je takoder marljiv istraživač ove jame.) Ova ogromna prostorija, gotovo gigantskih razmjera, zaista je čudesna i veličanstvena. Po koji tračak danjeg svjetla još prodire u nju sa mjesta gdje Reka počinje svoje podzemno lutanje. Ovdje se nalazi i njen prvi slap. Svod je dostigao nevjerojatnu visinu od 80 metara, tako da osvijetljenje reflektora jedva dopire do vrha. Svuda ogromne litice, mračne i neprodirne šupljine, kao da je ovdje Dante sastavljaо svoj »Pakao«. Prije se silazilo do samog korita rijeke, do malog jezera, koje se smjestilo između dva slapa. Tu je bila ishodišna točka odvaznih istraživača Škocijanske jame. Sada pak vodi put usječen u živoj stjeni, visoko iznad vode, oko Celjskog rta do »Haronovog zaljeva«. Prelazimo na desnu stranu »Valvazorovim mostom«, a ispod nas neprodirna tama. Čuje se samo šum vode. Ovdje počinje Svetinova jama, a Reka zadobiva ravan pravac, i teče tako kojih 200 metara.

Evo nas konačno u najvećoj prostoriji čitave spilje u »Müllerovom domu«. Samo jakim reflektorima može se barem donekle dočarati i obuhvatiti svu veličinu ovog podzemnog carstva. Preko 90 metara

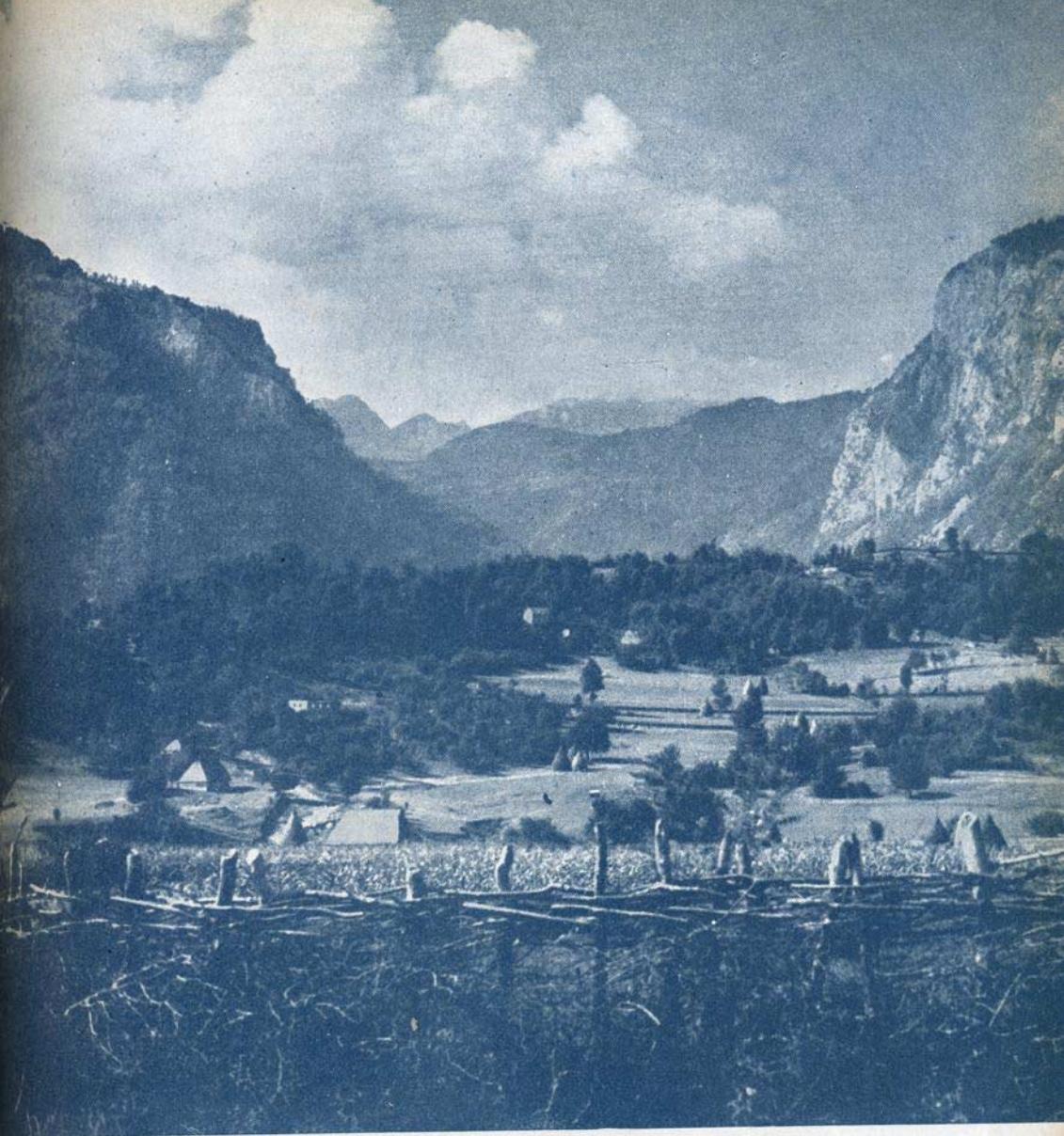
Tiha jama

dije se gigantski kameni svod iznad »Müllerovog jezera«, koje je posuto malim otočićima. Tu se zaista usredotočila sva veličina ovog jedinstvenog i tisućljetnog rada prirodnih sila. Uspevši se do visine od 60 m nad razinom Reke, dolazimo do raskršća. Reka naglo okreće u desno, prema sjeverozapadu i prosljeđuje dalje u nepoznato, dok

se naš put odvaja prema jugu u prostrani i zanimljivi treći ogrank spilje — »Tihu jamu«. Šum Reke postaje sve slabiji, ostavili smo je da teče i luta dalje svojim carstvom tmine, iznenadenja i opasnosti. »Tiha jama« razlikuje se od ostalih spilja u Škocijanu, a naliči više na Postojnsku jamu, zbog mnoštva krasnih siga. Prolazimo čas kroz uzane hodnike, čas kroz prostorije velike kao katedrale. Sve je iskićeno i posuto sigama. Koja raznolikost u tom vjekovnom i neumornom radu prirode! Tko bi mogao zapamtiti sve detalje, dok se kao na filmskoj vrpcu redaju novi prizori, jedan ljepši od drugoga.

Puna dva i pol sata trajala je ta naša, mogli bi reći fantastična šetnja ispod zemlje. To je tek jedan dio puta, koga je malena i neugledna primorska rječica vjekovima i tisućljećima neumorno kleksala i dubila u kraškoj površini. Blještavo sunčeve svjetlo, zelene livade i cvrkut ptica, opet nas pozdravlja. Kao iz nekog čudesnog i neshvatljivog sna vraćamo se zbunjeni opet na površinu, u vanjski, zbiljski svijet.

Mi smo našu šetnju završili, ali Reka kao da je upravo počinje. Tamo gdje smo ušli u »Tihu jamu« i krenuli put juga, ona oštroskreće prema sjeverozapadu. Pravog puta više nema, i zato je običnom posjetiocu onemogućeno da je dalje prati. Ali neumorni i odvazni istraživači podzemlja nisu se time zadovoljili. Već od sredine prošlog vijeka oni sve dublje i dublje zalaze u njezine tajne. Do danas je istraženo dalnjih 1.500 m njenog toka, (od Müllerovog doma). Spilja za spiljom niže se na tom tajinstvenom putu. Uvijek nova iznenadenja, novi slapovi, čitava jezera, ogromne i neistražene bočne šupljine. Preko glatkih litica, opasnih slapova, uzanih prolaza, kroz veličanstvene svodove probija se ona neumorno, kao da je tjerana nekom neodoljivom silom, sve dublje i dublje kroz zemljinu površinu. Najprije Hankeov kanal pa Kaprinova, Da Vincijeva, i konačno Martelova jama sa jezerom. (Martel je bio glasoviti francuski speleolog, koji je također mnogo doprinjeo istraživanju Škocijanske jame.) Ovdje se svod naglo spušta. Kroz »šifon« dolazi se do Markezetijevog jezera, predzadnjeg poznatog jezera, koje je odijeljeno strmom stijenom, od slijedećeg. Međutim jednim bočnim prolazom dopire se do »Mrtvog jezera«. Ono se nalazi čitavih 140 m ispod Mahorčićeve spilje u nadmorskoj visini od 174 m, a otkriveno je već 1890. godine. A što je dalje? To nitko nezna. Svi dosadanji pokušaji da se istraži daljni tok ostali su bezuspješni. Onako hirovito kao što se usjekla ispod Škocijanskog zvonika u krašku stijenu i vjekovima izdubla svoju prostranu postojbinu, tako ona sada nenadano i tajnovito nestaje u mračnim dubinama dalekog Mrtvog jezera.

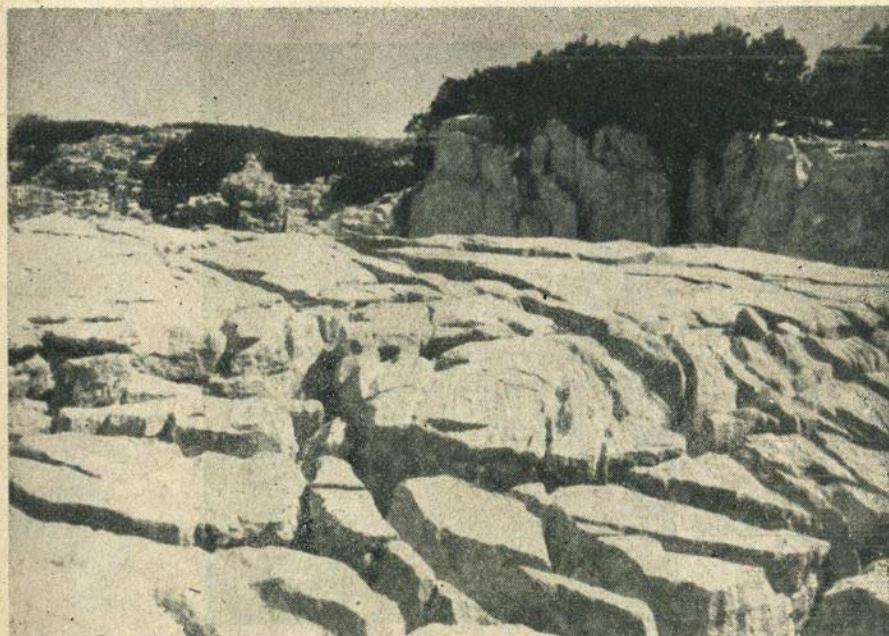

Na obroncima Prenj-planine

Foto: V. Novak

Mnogo se doista raspravljalo u naučnom svijetu o dalnjem toku Reke i o njezinom ponovnom iskršavanju na površinu kraj Devina. Stvarale su se razne hipoteze. Kad je prošlog vijeka uspjelo odvažnom Lindneru da se spusti u ogromni i okomiti ponor kraj Trebče i da u dubini od 329 metara ispod zemljine površine nađe na jednu podzemnu rijeku, približilo se je znatno rješenju tog problema. Isto tako se kasnije utvrdilo da i Zmijska jama kraj Divače imade neke

Skrape u kršu

Foto: E. Rakoš

veze sa Škocijanskim jamom. Jegulje, koje je prof. Sella godine 1927. spustio u Škocijanu i Trebčanskom ponoru, pojatile su se nakon pedesetpetdnevnog lutanja ponovno na ušću Reke u more. Ali to je sve. Mračna stijena iza Mrtvog jezera prkosno je zakrčila put dalnjem istraživanju.

Postojna i Škocijan, to su dva pojma, dva gigantska djela prirode. Teško je učiniti usporedbu. U Škocijanu priroda djeluje snažnije, neposrednije. Jama nije tako uređena i pristupačna, ali zato i nije oštećena. Postoji samo jedan savjet: Dodite i uvjerite se!

S filmskom kamerom u stijeni Kleka

Svanulo je. Valovite livade bile su pokrivenе tankom naslagom snijega, koji je pao tokom noći. Na drveću se još držalo inje. Usred sve te bjeline uzdigla se mrka jugoistočna stijena Kleka, obasjana prvim zrakama sunca. Ovako zasnježena, sličila je kakvom alpskom vrhuncu.

Vježba u »Dülferovom priječenju«

Foto: D. Krotić

Na livadi već je, pokraj male šumice, na stativu spremna kamera da snimi polazak. Slušamo zadnje upute operatera: »Nemojte gledati u kamjeru, gledajte stijenu; hodajte prirodno!... Polazak!«

Uz zujanje kamere krećemo kroz zasnježenu vrtcu. Prvi ide Edi, za njime ja. U ušima mi šumi »hodajte prirodno«, a snijeg se kao za inat lijepi za cipele. Ponekad, u stijeni, poželio sam duže ruke; sad sam i s ovima u neprilici. Uporno gledam Edijev zatiljak... konačno kamera utihne.

Nastavljamo put prema stijeni. Kamera nas više ne smeta. Osjećamo se kao stari glumci. Operater hoda čas iza nas, čas pred nama i traži pogodne motive.

Stižemo na uski, kameniti put. Pogled nam klizi zamagljenom dolinom i penje se padinama Bjelolasice i Bijelih Stijena. Na drugoj strani kroz raščupane borove naziru se obrisi stijena okruženih vedrim tamnoplavim nebom.

Konačno stižemo na sedlo pod vrhom Kleka. Nakon kratkog odmora silazimo pod stijenu. Zadnje pripreme prije uspona: navezujemo se i obuvamo penjačke cipele. Počinjemo uspod HPD-ovim smjerom...

Penjemo u tri grupe: naprijed Čuča i ja; u sredini Branko, Dario i Edi. Branko vodi, Dario u naprtnjači nosi kameru, Edi akumulator. Iza njih su Mirko i Nino.

Prošli smo dugačku prečnicu na ulazu i stigli na lakši teren, u veliku jarugu. Sjedam na mali greben na rubu stijene i promatram ostale grupe. Polako, oprezno kreće se Dario. Ostala dvojica ga osiguravaju. Konačno stižu do nas. Za čas je kamera spremna, akumulator ukopčan. Snima se rad zadnje dvojke na ulazu u stijenu...

Sastajemo se svi u jaruzi i usporedo, po luhkom, sipljivom terenu stižemo do trideset metara visokog, dubokog kamina. Dario ga svladava do polovice i priprema kameru. Ispod njega, u velikom raskoraku, smjestio se Edi. Iz naprtnjače mu izlazi kabel i spaja se s kamerom. Užeta u neredu vise spletena kao povijuše u prašumi.

Izlazimo iz kamina i smještamo se svi podno glatkih, ispranih ploča. Treba pomoći klinova izvesti dugu prečnicu u desno. Na početku vire stari i zardali klinovi. Dižem se do prvog kлина kroz kratki žlijeb. Mećem karabiner i u njega uže. Čuča me osigurava. Sad dolazi najteže mjesto... u tom času oblak zakrije sunce.

»Čekaj«, vikne Dario.

Stojim u raskoraku, u neugodnom položaju. Počinju me već boljeti noge, pa se spuštam kao u koloturniku do Čuče. Sunce opet proviri. Brzo se dižem do klini, no taman oblak ponovo pokrije nebo. Čekamo dalje. Postaje hladno...

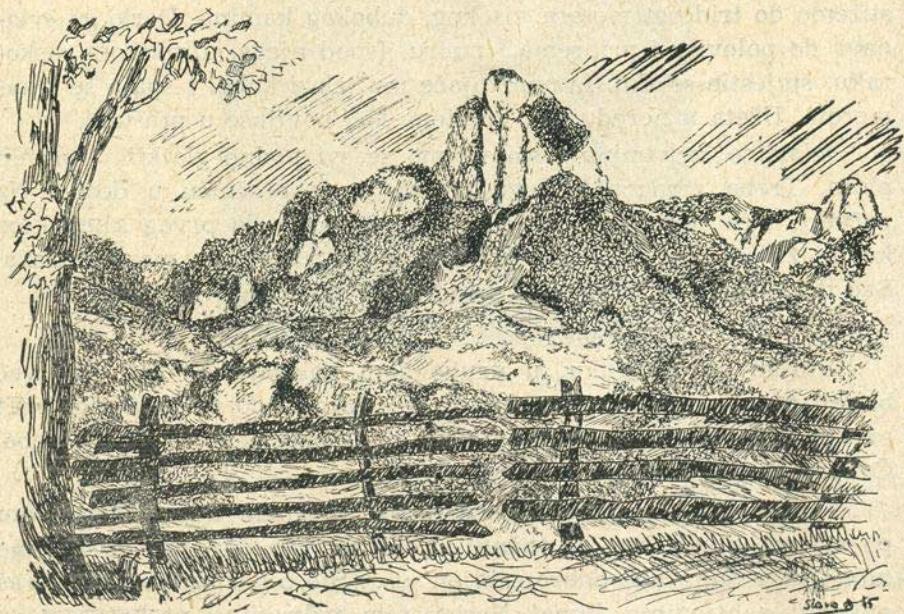
»Hajde ipak naprijed«, kaže Dario. Počnem udarati kladijem po starom klinu, koji je tužno odjekivao, kao da pita: »Zašto me tučeš, ta ja sam tako dobro zabijen?« ... Što ćeš, stari! I ti se moraš pokoriti zahtjevima filma! Nesigurnim pokretima prebacujem se preko najtežeg mesta. Koliko muke za par sekundi snimanja!

Kad sam stigao na prostranu, udobnu policu, zasjalo je ponovno sunce. Malo zatim i Čuča je kraj mene. Ugodno ispruženi promatramo rad snimatelja na ulazu u prečnicu. Branko je nakon prolaza napeo među klinovima pomoćno uže, pa ostala dvojica, držeći se njega, lakše prolaze.

Polazim dalje. Treba prečiti strme, glatke ploče. Dolazim do najizloženijeg mjesta. Sve nezgodni oprimci, najvažnije je očuvati ravnotežu. Dok se prebacujem oko brida, čujem ugodno zujuće kamere. Još malo i stižemo u jarugu pod završnim dijelom stijene. Propuštam pred sebe snimatelje, koji se žure po strmoj, ali razvedenoj stijeni na vrh.

Nebo se potpuno raščistilo. Sunčam se na kamenim pločama i promatram Daria kako sa vrha pomoću teleobjektiva snima rad Mirka i Nina u prečnici.

Bliži se večer. Na stijenu polako pada sjena. Dižemo se i peñjemo ostatak stijene do vrha . . .

Prvi posjet Mosoru nakon oslobođenja

Već par mjeseci bio je ovaj kraj očišćen od neprijatelja, koji je uzmičući za sobom razarao sve što bi moglo i ne moglo i malo zaustaviti pobjedonosni nalet oslobođilačke vojske što ga je u stopu slijedila.

Već u prvim danima spremali smo se, čim prilike i malo dozvole, da krenemo u posjete najomiljenijem našem planinarskom objektu, domu na Ljuvaču u centralnom Mosoru. Ta prva planinarska kuća u ovim krajevima, sagrađena inicijativom i neumornim zalaganjem pok. prof. Umberta Giromette, prvoborca planinarskog pokreta u Dalmaciji, oduševljenog ljubitelja prirode, koji u svom nastojanju nije prezao od nikakovih prepreka, dok nije video ostvarenu svoju vruću želju, lijepo i solidno građeni dom, što smo ga ponosno pokazivali našim prijateljima planinarima koji su po prvi put dolazili do njega.

Ali prilike nam nisu dozvoljavale iako smo živo nastojali, da odmah krenemo našem sivom i golom Mosoru koji nam je za vrijeme okupacije na pogled bio tako blizu, ali u stvarnosti tako dalek i nedostiziv. Atmosferske prilike bile su većinom neugodne, teško je bilo sakupiti u prvom času i sitnu grupicu planinara, posvuda raštrkanih, da i ne govorimo o prometnim sredstvima, koja bi nas bar prebacila do podnožja, polazne tačke uspoma.

Konačno se ipak našla trojica starijih planinara. Marijo, Dalibor i ja čvrsto odlučismo da krenemo čim prije, jer nismo mogli više izdržati. Mosor nas je tako privlačio, da nas nisu mogle više zadržati ni atmosferske zapreke, ni pomanjkanje saobraćajnih sredstava, ni priče o nagaznim minama i o pojedinim kamišarima, koji da su se zaklonili u Mosor.

Jednog tmurnog, ledenog jutra početkom februara, kada je oštar i jak sjeveristočnjak prodirao i kroz najsitniju rupicu odijela, a na izloženim, nezaštićenim točkama smetao u hodu, zaputili smo se pješice preko Žrnovnice Donjem i Gornjem Sitnom, odakle ćemo poznatom oputinom do željkovanog cilja.

Puno žive znatiželje bilo je isčekivanje našeg prvog susreta sa tako poznatim i dragim krajem i njegovim stanovnicima. Znali smo dobro da je svako i najmanje selo doprinijelo velike žrtve u krvi, da su tu bjesnile ljute borbe protiv moderno naoružanog neprijatelja, da je bilo pustošenja i razaranja, svirepog ubijanja i proganjanja, pljačke i svakog nasilja.

Čuli smo i znali sve to već otprije, ali htjeli smo da vlastitim očima bar donekle vidimo tragove tog razaranja i pustošenja, da se sa znancima porazgovorimo, da čujemo što sve prepatiše i da im ulijemo vjeru i nadu u bolje dane.

Sve do Dónjeg Sitna susretali smo prilično poznatih lica. Srdačan bijaše naš susret s njima. Kratka raspitkivanja, pričanja. Njihova pričanja mogla su se uglavnom svesti na tri riječi koje su sve kaziv-

Klis, u pozadini Mosor

vale: borba, pustošenja, stradanja. Pljačke i nasilja bijaše dosta, porušenih i popaljenih kuća u Žrnovnici i Donjem Sitnom priličan, ali ne velik broj. Ali u crno zavite ženske čeljadi bijaše mnogo, mnogo više nego prije rata.

Pod impresijama tih pričanja, zamišljeni i tiki, penjasmo se oputinom od Donjeg Sitna prema crkvici Sv. Luke, odakle će nam se ukazati Gornje Sitno. Snaga vjetra bijaše porasla, pa smo se često morali na čas zaustavljati i okrenuti leđa iznenadnim, jačim naletima vjetra koji prodiraše do u kosti.

Kod crkvice Sv. Luke na dogled nedalekog Gornjeg Sitnog ukaza nam se prva strašna slika okupatorskog pustošenja: sve kuće, osim par sitnih potleušica, na brzu ruku pokrivenih, bijahu popaljene, bez krova. Približujući se sve više selu pocrnjeli tragovi paleža i pustošenja bijahu u detaljima sve jasniji i strašniji.

Kad nas cesta dovede do sredine sela i kada pregledasmo prve popaljene puste kuće, pocrnjelih unutrašnjih zidova, sa porazbacanim ostacima izgaranja i pustošenja, dobismo utisak da su tako morala izgledati sela i gradovi, kojima su prolazile Džingis-kanove divlje horde. Jer prisopoda sa zapuštenim grobljima, razorenim sredovječnim kulama i utvrdama bila bi previše nerealna i preblaga. Jedino što bi se sa napuštenim grobljem moglo prisopodobiti bijaše onaj posvemašnji mir, prekidan tužnim zavijanjem vjetra kroz gole zidove kuća.

Bijaše to izumrlo naselje. Nigdje živa bića ni glave blaga. Bijamo u nedoumici kamo da krenemo: dalje, ili čemo još malo ostati. Moguće će u onim na brzu ruku pokrivenim kućama biti netko živ, pa na ovu zimu ne će da izlazi.

Uto iz jednog sokačića izbjije trkom na cestu mlađičak.

— Ej, mlađiću, ima li živa stvora u selu?

— Skoro i nema kad je sve popaljeno i sve moralno iseliti.

— Pa, kamo iseliše?

— U Donje Sitno, Srinjine, Dubravu. Kud ko znao i mogao.

— Pa baš nikog nema?

— Ima par obitelji, povratile se, eno ih u ono par pokrivenih kuća, a nekoliko ih stanuje po stajama gdje su prije blago držali.

Izdaleka vidimo da je kućica lugara Ante Gruice pokrivena.

— A je li Gruica kod kuće?

— Jest.

Krenusmo Gruici, da malo počinemo i da se porazgovorimo.

Izljubismo se. Vidi se od srca mu dragو što nas žive vido. Ganut je.

— I vi stari moji planinari, prvi nama iz grada dodoste — i odmah vadi ono malo sirotinjske hrane i hoće na silu da nas pogosti.

Raspričao se Gruica o svemu. O svim sitnijim i krupnijim događajima, što je selo proživilo od početka rata. Sva ta pričanja predstavljuju samo sažeti dio velike Kalvarije jednog siromašnog sela, koje je više nastrandalo nego li sva susjedna sela zajedno.

Ispočetka dok se partizani tu držali bilo im dobro. Puste hrane, odjeće, obuće, koliko god hoćeš. Bijaše tu partizanska baza za snabdevanje. Prva nevolja počela tek kada su Talijani dovukli nekoliko divizija vojske da rastjeraju onu šačicu partizana koja se držala po Mosoru. Najprije su selo a poslije i dom tukli topovima i onda popalili redom sve kuće.

Iza kapitulacije Italije nahrupili Nijemci. Oni opustošili sve do kraja. Najstrašniji bio je dan kada Nijemci, nadirući, kupili po selu preostale muškarce, koji nisu prislijeli da se priključe partizan-

skoj vojsci, njih 16, i na oči i uz lelek majki, žena i djece, strijeljali ih na okuki ceste kod Sv. Luke. Na tom vidikovcu, s kojeg puca krasan pogled, naročito jutrom i večerom, na divotnu plastiku brojnih brežuljaka i na more, ležali su leševi nevino strijeljanih kroz puna tri dana, a da im se nitko nije smio približiti ni sahraniti ih. Tek treći dan u tišini preneseni su na groblje i sahranjeni.

Raspričao se Gruica. Živo, plastički, priprostim seljačkim jezikom iznosi dogadaj za dogadajem i povezuje ih. Vidi se, hoće nekome intimnome da razotkrije svoje jade i jade svog ispaćenog sela.

Mosor: Detalj sa kućom

Upotrebismo malu stanku i stadosmo se oprastati.

Tek tada, nekako začuđen, zapita nas:

— Ne čete, valjda, po ovakovom vremenu na dom?

Po njegovim riječima razumijesmo da nije samo nevrijeme zbog kojega nam savjetuje da ne zalazimo dublje u Mosor. Po svoj su prilici fantastične priče i na njega djelovale.

I kad je vidio da smo odlučili svakako otići do doma, prebacio je karabinku preko leđa i izjavio da će i on s nama.

Na gredi povrh sela vjetar se pojačao do uragana. Pri svakom naletu moramo se prigibati i rukama se hvatati škrapa da nas vjetar ne sruši. Polako i teško dižemo se oputinom u pravcu doma. Sve

jače nas zaokupljala pomisao kakav će utisak na nas napraviti dom kad dođemo do točke odakle se vidi. Iz ranijih pričanja već znamo otprilike kako će izgledati, ali dom za nas nema značenje običnog, napola srušenog objekta, bešćutne materije. U njemu gledamo mi starog, dobro poznatog znanca i prijatelja, koji nas je u minulim vremenima uvijek toplo primao i zakriljivao.

Nekako nam srce življe zakucalo kad se na desetak metara približimo točki odakle se otvara pogled.

I napokon se ukaza stari naš dom.

Četiri sasma gola zida tužno i bespomoćno strše u vis. Staklenoj verandi ni traga. Bijaše porušena do temelja.

Bijaše to žalosna slika bogalja bez ruku i očiju, ponosnog hrasta otsječenih grana. Dirnuti, bez riječi, ne makosmo se nekoliko minuta. I onda ubrzano krenusmo da čim prije stignemo do našeg iznakanženog doma.

Brzajući, tek tada skrenusmo pažnju na okolinu doma. Neprijatan utisak, za čas, preokrenuo se u prijatno iznenađenje: borova šumica ispod doma, djelo planinara i seljaka iz Gornjeg Sitna, bijaše ostala netaknuta, ali se bujno razgojila. Od pola metra do metar visokih crnih borova, kako ih ostavismo u proljeće 1941. razvili su se u snažne i ponosne primjerke od 6—8 m, da je svakog milina bila pogledati. Prilazimo od bora do bora i nikako da se nagledamo njihove snage i ljepote.

Konačno izbismo iz šumice pred dom.

— Teško nastradali naš dome, jadan li si! — Onaj prvi neprijatan utisak još više se prodbio.

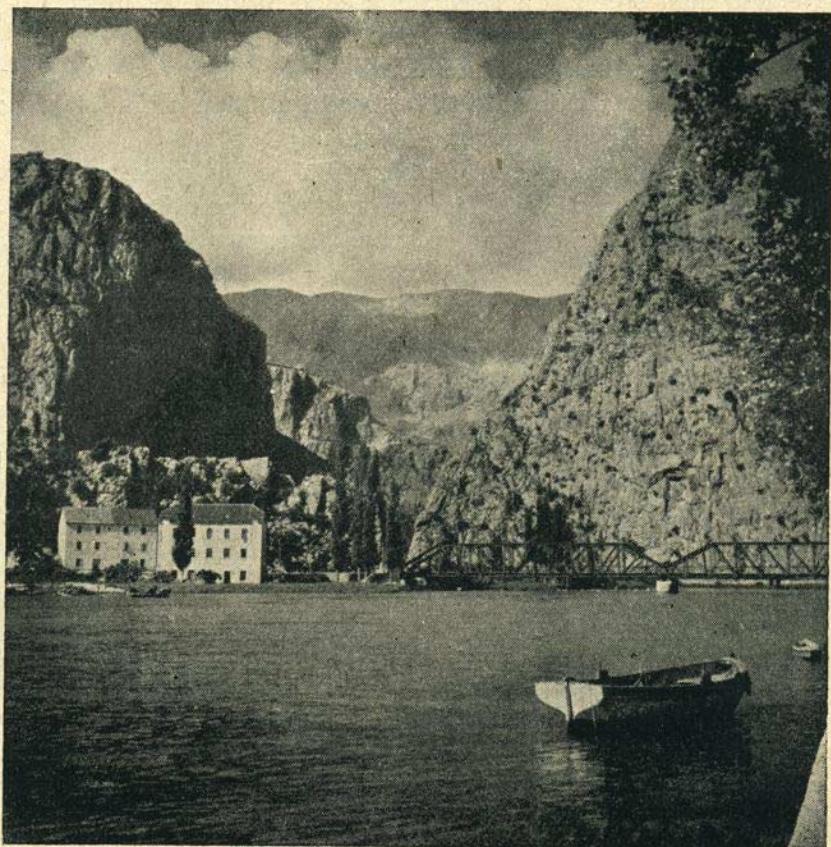
Četiri gola, topovskim metcima i bacacima izrešetana zida bijahu jedini ostaci nekada solidno građene i čvrste zgrade. Jedan ugao, skoro u čitavoj visini, bijaše napukao i raskliman. Nijemci naime, pri povlačenju htjedoše dom lagumom dići u zrak i to im je tek djelomice pošlo za rukom. Unutar i oko doma ležahu srušeni ostaci krova, zidova, pregrada, među njima ispremiješani komadi izgorjelih greda, razbijenog stakla, glinenih ploča, zarđalih ostataka namještaja, topovskih čaura i neeksplodiranih granata.

— Što učini od tebe paklena i svirepa ruka, dome naš mili! — češće sam u sebi uskliknuo, gledajući tu jadnu gomilu pocrnjelih, polupanih i razbacanih ostataka.

Naoblaćeno nebo i siva okolina povrh doma uvećavali su naše neraspoloženje i neprijatan utisak. Mističan i tužan šum borove šume, pa vjetar koji u čestim, ledenim naletima, punim leleka i očaja zavijaše kroz pocrnjelu unutrašnjost doma učini neraspoloženje još dubljim.

Stresosmo se. Vjetar i zima prodirahu do srži kostiju, da nas ježuri hvatahu.

Popaljeno Gornje Sitno sada je posvema obnovljeno. Po spoljašnjosti ne bi nikad pomislio što je sve pretrpjelo to siromašno selo, koje da preživi, u pomanjkanju zemlje, zasije žito i u najsitnijim

Ušće Cetine pod Mosor-planinom

Foto: V. Novak

površinama, često ni jedan pun četvorni metar opsega, u mršavu zemlju koja se održala među škrapama ljutog i golog mosorskog krša. Stanovnici drugih plodnijih naših krajeva, da vide ovu mučnu borbu za goli život, naprsto bi se snebivali i nikako ne bi mogli razumjeti kako svijet u ovom sivom kršu može uopće da živi. Pa ipak živi i slaže kraj s krajem.

Od vremena našeg prvog izleta nije se zanemarila ni bujna šumica ispod doma. Zasađene su nove površine crnim borom i drugim sadnicama, koji se ove godine 70% primili, dok su se prošle i prethodne godine, iako su atmosferske prilike bile povoljne, skoro posvema bili osušili.

A naš dom?

Obilnom pomoći sindikata, a neumornim zalaganjem funkcionera našeg planinarskog društva, drugova Sinovčića i Margetića, naš dom će biti doskora posvema obnovljen. Na mjestu nekadašnje verande dograđeno je novo krilo, koje će prizemnu dvoranu kroz široke prozore izložiti upravo raskošno gorskim sunčanim zrakama.

Naš dom, obnovljen, impozantnije će izgledati nego li ranije i moći će da primi veći broj planinara.

Ovako obnovljen moći će tek sada da posluži pravoj svojoj svrsi: da pod svoje okrilje primi što više trudbenika svih struka i zanata, koji će punim plućima udisati zdravi gorski zrak i sa izloženih vidiševaca diviti se majci prirodi u najljepšem njenom ruhu: za jutarnjeg rađanja sunca, i pred njegovim skorim zalazom u otvorenu pučinu mora, posutu blještavim odblećima ražarenog srebra.

Gorska služba za spasavanje

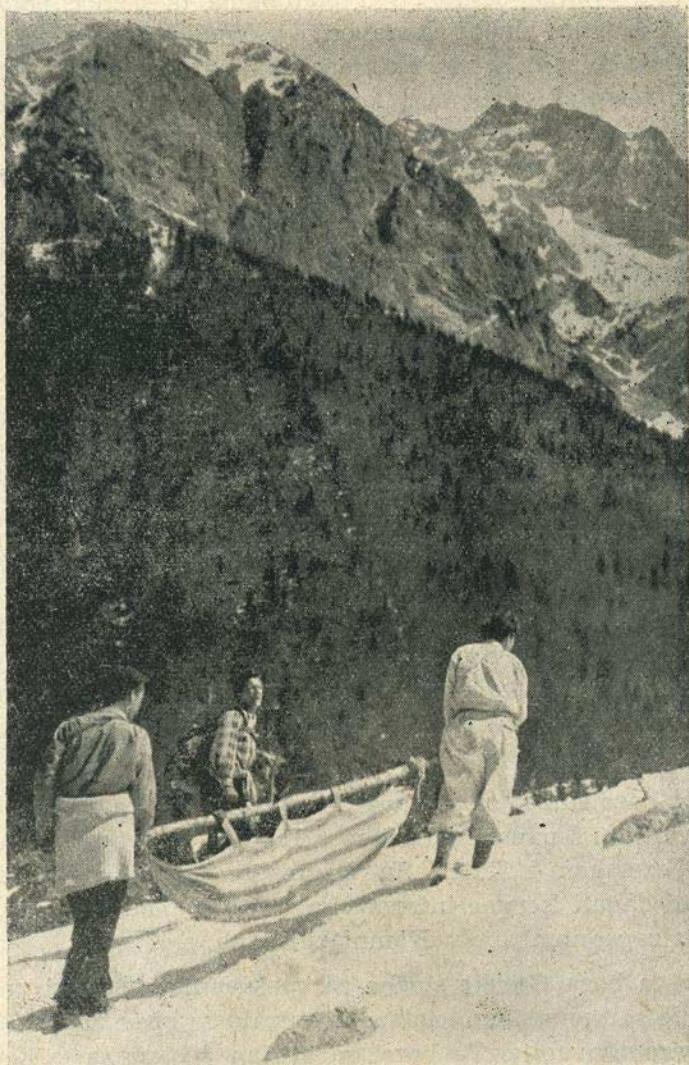
U času, kada napredni ljudi svih naših naroda svojim najboljim snagama, znanjem i velikom mjerom dobre volje neprekidno i neumorno ostvaruju pozitivne uslove za ubrzanu izgradnju našeg socijalističkog društvenog uređenja, mora taj stvaralački polet doći do svojeg potpunog izražaja također i među planinarima, a pogotovo među alpinistima.

Našem radnom čovjeku sa radilišta, rudnika i tvornica moramo približiti svu veličinu, ljepotu i bogatstvo naših planina, tome čovjeku, koji žuljevitim rukama i oznojenim čelom otstranjuje posljednje zapreke, koje još ometaju i koče našu gospodarsku izgradnju i koji ostvaruje uslove za dosegnuće i premašenje svih planskih obaveza, tome istome čovjeku, u našem novom društvenom uređenju moramo pružiti siguran i ugodan boravak u planinama. Moramo uputiti mase radnih ljudi u gorski svijet, tako da baš u planinarstvu dosegnemo pravi masovni oblik naše narodne i svestrane fiskulture, i ni u kojem slučaju ne smijemo dozvoliti, da ti isti ljudi naiđu na kakve propuste. Moramo ih ugodno zadovoljiti i oduševiti, da postanu bogati sudionici ljepota naše domovine, koje će im davati snage, da mogu izvršavati sve velike obaveze, koje pred njih postavlja vrijeme, naši narodi i domovina. Moramo uvijek vidjeti te ljudе, kako se vedra obraza i pjesmom na ustima vraćaju sa planina na svoja mjesta i kako se pojačanim radnim elanom prihvataju svoga posla, te ga uspješno izvršavaju na sreću i zadovoljstvo sviju nas.

Te ljudе moramo otgnuti od zadimljenih krčmâ i drugih senzacija, koje nikome ne služe primjerom, jer danas nije više vrijeme, da se sa tim ljudima izvršuju neuspjeli eksperimenti, već ih treba ororužati velikim znanjem, da lakše uživaju ljepotu, mir i bogatstvo gorskog svijeta, koji im u najvećoj mjeri može obogatiti znanje i sposobnost za rad.

Kao što moramo neprestano ostvarivati uspješne oblike masovnog narodnog planinarstva, isto tako moramo mobilizirati naše mlade kadrove u naš vrhunski i borbeni alpinizam, koji ne smije ni u kojem slučaju imati karakter rekorderstva i senzacija. Naša mlada pokoljenja moramo već sa najboljim uputama usmjeriti u gorski svijet, gdje će jačati svoje duševne i tjelesne snage, da budu vrijedni potomci svih onih junaka naše Narodno-oslobodilačke borbe, koji su se tako plemenito žrtvovali za bolji život nas i naših potomaka. Moramo uzgojiti u planinama pravi lik fiskulturnika-alpinista,

koji će najbolje izvršavati oporuku junaka, koji su brdima kostiju i rijekama dragocjene krvi gradili bolji život za sve one, koji misle i rade pošteno.

Prenos u vreći

Foto: Jaka Čop

Nedopustivo je te ljude i mlade kadrove uputiti u planine bez sigurnog osjećaja, da su ljudi i forumi, koji su pozvani i određeni, da vode najveću brigu za sigurno i prijatno boravljenje svih planinara i alpinista u planinama, to u najvećoj mjeri i učinili.

U sklopu Planinarskog saveza Slovenije organizirana je gorska služba za spasavanje, u kojoj se nalaze naši najbolji i vrhunski alpinisti, koji su svjesni svoje velike i odgovorne dužnosti, da čuvaju i bdiju nad svakim, kome je u planinama ta pomoć potrebna. U ljudima te gorske službe spasavanja vidimo požrtvovne i najbolje muževe, koji se za dobro kolektivnog planinarskog pokreta i svakoga pojedinca ne plaše napora, i koji su sposobni uspješno pristupati naglim i uspješnim akcijama, za vrijeme pripeke ljetnog sunca kao i ledenog zimskog mraza, u najtežim stijenama i grebenima, ako je to potrebno.

Gorska služba za spasavanje Planinarskog saveza Slovenije je organizirana u svim mogućim pojedinostima i ima u svojem djelokrugu pet baza za spasavanje, koje djeluju u svojim određenim sektorima. Prva baza za spasavanje u Celju ima opet u svojem sklopu organizirane postaje za spasavanje u Celju, Mariboru, Prevaljama i Lučama. Pojedini članovi tih momčadi, koji su uključeni u te baze za spasavanje, moraju uvijek biti budni i spremni, da odmah i uspješno priskoče u pomoć svakome, kome je ta pomoć u istočnom dijelu Kamniških Alpa potrebna.

Druga uspješno organizirana baza službe za spasavanje, a u sklopu centrale Gorske službe za spasavanje, nalazi se u Ljubljani. Dužnost je te baze, da organizira preko svojih postaja u Ljubljani, Kamniku, Stahovici i Kamniškoj Bistrici, a ujedno i sa svojim najboljim momčadima, koje su uključene u sastav te baze, uspješnu obavještajnu i spasavalačku službu u sektoru srednjeg dijela Kamniških Alpa.

Treća baza službe za spasavanje u sklopu centrale Gorske službe za spasavanje u Sloveniji nalazi se u Kranju, sa svojim postajama u Kranju, Jezerskom i Tržiču. Svi članovi te baze u Kranju su dužni i obavezni davati iscrpne informacije, kao i pomoć svakome, koji je zatreba u zapadnom dijelu Kamniških Alpa.

Najveća baza Gorske službe za spasavanje nalazi se u Jesenicama, gdje se momentano nalazi i centrala za spasavanje Planinarskog saveza Slovenije. Ta baza, sa svojim postajama u Radovljici, Javorniku, Jesenicama, Bohinju, Gorju, Mojstrani, Kranjskoj Gori i Rateču, dužna je i obavezna da na svojem prostranom teritoriju daje obavijesti kao i pomoć svakome, koji tu pomoć treba, a ujedno se mora brinuti za nesmetanu i uspješnu obavještajnu službu, kako bi sve spasavalačke akcije mogle biti brzo i uspješno izvršene. Ta baza u Jesenicama ima zadatak, da djeluje u sektoru cijelog srednjeg dijela Julijskih Alpa, a također i u predjelu Karavanki.

Peta baza Gorske službe za spasavanje je organizirana u Bovcu za sektor novopriključenih planinskih predjela, u domovini našeg klasičnog alpinizma — u Trenti, sa postajama u Trenti, Zogu pod Mangartom i u Bovcu. Baza Bovec ima dakle svoj djelokrug u zapadnom dijelu Julijskih Alpa.

U sklopu centrale Gorske službe za spasavanje ima 70 naših najboljih i vrhunskih alpinista, koji tu dužnost u gorskoj službi za spasavanje obavljaju dobrovoljno sa svjesnom i beskompromisnom

Prevoz unesrećenog po snježištu

Foto: Jaka Čop

disciplinom, koja je jamstvo za uspješnu obavlještajnu službu kao i uspješan ishod spasavalačkih akcija. Uvjereni smo, da će ti ljudi iz tih momčadi za spasavanje, kao do sada, i u buduće dokazati u svojim akcijama, da su spremni priskočiti u pomoć svakome, kome će ta pomoć trebati. Jasno je, da ti ljudi ne mogu zapriječiti brojne nesreće u planinama, a razlog je u tome povećani broj onih, koji se bave planinarstvom i vrhunskim alpinizmom. Potrebno je, da svaki onaj, koji hoće lakše uživati ljepotu, mir i bogatstvo naših planina, ima pravilan uvid u svoje skromne sposobnosti, koje su sitne i malene u poređenju sa opasnostima planina, koje vrebaju i nastaju sa svih strana. Nikada u planinama ne smijemo biti presigurni i željni slave,

prisluškivati moramo život gorskog svijeta, učiti se na svakom koraku i kod svakog doticaja. Planine otkrivaju sve svoje bogatstvo samo skromnima, one hoće samo potpunog čovjeka sa iskrenim oduševljenjem. Tko to nije, planine ga odbacuju!

Među našim planinarskim, a posebno alpinističkim kadrovima treba još mnogo učiniti u pravcu samoodgajanja, a taj odgoj treba biti pravilan, da našu omladinu odvrti od senzacija i rekorderstva. Poduzimaj samo onakav uspon, kojemu si dorasao, i kojega si prije kod kuće temeljito proučio! Na sreću se u planinama ne igra, to je hazardiranje, koje u stijenama i grebenima ne donosi ploda i kruto se osvećuje. Planine odgajaju, a tko se neda odgojiti, taj se ili sam uništi ili ga nemilosrdno uništi planina. To neka bude velika istina za svakoga, koji želi u planinama steći trajne i velike doživljaje.

Neka svatko bude svijestan, da nije želja kao i zadatak tih ljudi iz Gorske službe za spasavanje, da prilikom spasavalačkih akcija sa planina donose unesrećena ili čak mrtva tjelesa, već je njihova dužnost sprečavati i smanjivati brojne nesreće po planinama, koje bacaju tamnu sjenu na naš stvaralački planinarski i alpinistički polet.

Sve naše najbolje snage moraju stremiti zajedničkom velikom cilju, da naše slobodne planine postanu izvor zdravlja i moći naših radnih ljudi, visoka škola mladih i borbenih alpinističkih kadrova. Moramo znati, da pred našim radnim ljudima, a pogotovo pred onima koji tek dolaze, stoje veliki i odgovorni zadaci, za koje se moramo spremati, kako bi ih u uslovima slobode i uz izdašnu pomoć narodnih vlasti, mogli i izvršavati. Moramo znati, da naše planine moraju biti svakome izvor zdravlja i visoka škola mlade muževnosti, nikako ne grobnica naših mladih i borbenih radnih ljudi.

Uz pravilan samoodgoj pojedinaca i zajednički trud ne će izostati ni očekivani uspjesi.

Gorsku službu za spasavanje Slovenije ćemo i nadalje svjesnom disciplinom upotpunjavati, te njen djelokrug proširiti također i na ostale federalne republike, gdje je već planinarstvo zahvatilo široke slojeve radnih ljudi i gdje alpinizam ima povoljne uslove za uspješan razvoj vrhunskog karaktera.

Posebno je pak potrebna tjesna suradnja Gorske službe za spašavanje Planinarskog saveza Slovenije sa Planinarskim savezom Hrvatske i sa tamošnjim alpinistima, koji u toj federalnoj jedinici dosižu lijepe, časne i vrhunske rezultate u domaćim stijenama kao i u stijenama i grebenima Slovenije. Isto tako će Gorska služba za spašavanje Planinarskog saveza Slovenije imati kao veliki cilj tjesno i drugarsko povezivanje također sa planinarima i alpinistima iz ostalih federalnih republika, te je posebno potrebno uspostaviti tjesan

Spasavanje u stijeni

Foto: Jaka C.

Smjerovi u stijeni Kleka

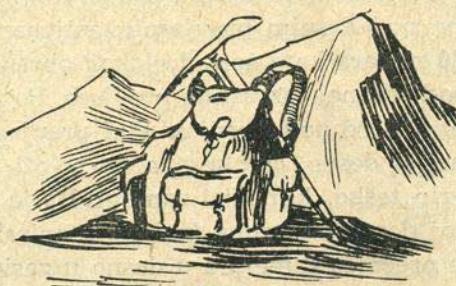
doticaj sa planinarima Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije i Crne Gore, gdje su pruženi uslovi za razvoj masovnog narodnog planinarstva i vrhunskog borbenog alpinizma. Jasno je, da mala šačica ljudi gorske službe spasavanja u Sloveniji nije u stanju izvršiti to nužno potrebno organizatorsko djelo, jer i sama ima ogromnih zadataka u svojem djelokrugu, ali je zato spremna da, uz sudjelovanje planinara i alpinista iz ostalih federalnih jedinica, u svakom pogledu pomaže i sudjeluje.

Treba što prije uspostaviti tjesne veze i preuzeti obaveze, planirati sastanke i tečajeve u cilju organiziranja gorske službe za spasavanje širom naše domovine, jer planinarstvo svakim danom zauzima sve šire razmjere, te je potrebno raditi ubrzano, da se nadoknadi izgubljeno vrijeme.

Na budućem plenumu Planinarskog saveza Jugoslavije, koji će se još ove jeseni održati na Nanosu u Slovenskom Primorju, trebati će također dotaknuti i tu bolnu točku, te pripraviti sve potrebno za uspješnu organizaciju Gorske službe za spasavanje kod Planinarskog saveza Jugoslavije.

Svjesni i rađini planinari trebati će zasukati rukave i obim se rukama prihvati tog posla.

Sa slovenskog preveo K. M.

Tehnički opis penjačkih uspona u jugoistočnoj stijeni Kleka

Prvi izvedeni uspon je tzv. Cepinaški smjer, (nazvan po članovima kluba »Cepin«, Brahma i Lukšiću, koji su tim smjerom prepenjali stijenu 1933. g.). Taj naziv je pogrješan, jer su tim smjerom prošli 1926. već ing. Badovinac sa drugovima. Smjer prolazi dubokom usjeklinom, koja siječe cijelu stijenu od sredine podnožja koso u lijevo prema gore. Uspon ima samo povijesno značenje, ali penjačke vrijednosti nikakve. Kroz gornje dvije trećine stijene kreće se po travom i grmljem obrasлом strmom terenu.

1. H. P. D-ov smjer. Prvi pokušaj uspona 1. VI. 1935. Brezovečki sa drugovima. Cijeli smjer prepenjao 22. IX. 1935. V. Čubelić za 2 sata 30 minuta.

Označenim putem na travnato sedlo u južnom grebenu Kleka. (Od Ougulina 3—4 sata.) Odavle po obraslom točilu dolje, (prema istoku) uz podnožje stijene. Kroz grmlje zaobići duboki izdanak stijene, zatim desetak metara desno gore na glavno točilo ispod značajne kose usjekline. Ulaz u strm otvoren žlijeb, koji završava prevjesom (padajuće kamenje). Po žlijebu za dužinu užeta strmo gore (kršljivo). Pomoću žive ljestve preko prevjese (teško) u lakši teren. Preko zasipanih polica gore do pod snažno prevjesnu crvenu stijenu (a). Lijevo gore preko velikih ukliještenih kamenih blokova, u lijevi bok karakteristične usjekline. Po točilastom terenu prekinutom lako prelaznim skokovima od žlijeba pod desnim prevjesnim stijenama. Žlijebom u duboki kamin (k). 30 metara kaminom do lakog obraslog terena i po njemu desno gore pod crvene, razrovane prevjese. Po plitkom žlijebu u raskoraku tri metra gore pod prevjes. Pod prevjesom po glatkoj ploči nekoliko metara u desno, dok se ona ne položi i pređe u prostranu policu (p) (vrlo teško, klinovi i zamke). Dalje desno gore na usku policu i po njoj desno oko ruba (vrlo eksponirano, klinovi) do udubine. Iz udubine prečnica 8 metara u desno u zasipanu uvalu (u) pod završnom 40 metara visokom strmom stijenom. Više mogućnosti izlaza. Lijevo u žlijeb, ravno u okno ili desno kroz kamin na vrh. Teško (3), početak prečnice vrlo teško (4). Dva sata penjanja. Visina stijene 180 metara.

1. a) Dragmanova ulazna varijanta. Ulaz za dužinu užeta u desno od ulaza pod 1. Po žlijebu 15 metara gore i kad on zavije u lijevo po njemu do kamene izbočine. Dalje prečnica u lijevo pod crvenim pre-

vjesama (kršljivo, klekovina) do osiguravališta. Lijevo gore preko prevjesa (klin) do zasipanih polica (a). Sastanak sa H. P. D-ovim smjerom. Teško (3).

2. Dragmanov smjer. Prvi uspon M. Dragman 5. IX. 1935. za tri sata.

Ulad kao pod 1. a) do kamene izbočine. Odatle nekoliko metara naprijed, zatim prečnica u desno do velike udubine (a). Dalje još dva metra i preko prevjesnog nosa (klin) u neizraziti žlijeb. Dalje stalno po žlijebu penjući u raskoraku ili upiranjem. Teren trošan. Osiguranje umjetno. Dvije dužine užeta do pod prevjes. Preko prevjesa (klinovi) gore, zatim malo u lijevo po plitkom žlijebu (klinovi) na lakši rastrošen teren po kome u prostranu udubinu (b). Iz udubine kratka prečnica desno u kamin. Po glatkoj izloženoj ploči lijevo gore do drveta (klinovi, zamke). Dalje kroz vlažne kamine do prevjesnog uklještenog kamena. Po lijevom žlijebu trenjem dalje (klin). Kroz slijedeći kamin upiranjem do mjesta gdje uklješteni kamen čini okno. Kroz okno lijevim rebrrom po laganom terenu na rub stijene. Izvanredno teško i eksponirano (5). Četiri sata.

2. a) Varijanta između Dragmanovog i H. P. D-ovog smjera. (Brezovečki-Dragman 22. IX. 1935.) Od udubine u Dragmanovom smjeru (b) lijevo preko trbušaste izbočine do tri metra visokog stupa. Po njemu gore, zatim prečnica 4 metra u lijevo (klin) preko glatke i eksponirane stijene (uska pukotina za ruku i koljeno). Dalje plitkim kosim žlijebom u lijevo gore. Žlijeb se širi i prelazi u zasipanu uvalu (u) gdje se spaja sa H. P. D-ovim smjerom. Vrlo teško (4) jedan sat.

3. Smjer kroz Jugoistočnu Glavu. Dragman M. i Brezovečki S. 28.—29. V. i 4. VI. 1939. Trajanje uspona sa bivakom 24 sata.

Od ulaza pod 1. a) nekoliko metara desno, zatim gore po obrasлом lakom terenu iznad malog osušenog stabla u udubinu. Odatle prečnica u desno 10 m u okomitu stijenu presječenu uskom pukotinom. Po pukotini gore (izvanredno teško, klinovi, zamke) na široku polici. Policom 12 metara u desno do njezinog kraja, zatim dalje prečnica iza stupa Jugoistočne Glave (vrlo teško, klin) u udubinu (u). Iz udubine pomoću žive ljestve preko prevjesa u težak obrasli kršljivi teren. 10 metara gore do žlijeba i po njemu u raskoraku i trenjem (eksponirano) do prostrane gredine (g). Gredina završava u lijevo sa okomitom 20 metara visokom glatkom stijenom koja u kutu sa prevjesom nagnutim za 110° čini pukotinu. Po toj pukotini i glatkoj stijeni do ruba (skrajnje teško i eksponirano, klinovi i zamke). Nešto položenijom pukotinom (skrajnje eksponirano) do pod strop (s). Preko stropa skrajnje teško i eksponirano (serija klinova i zamki) u prostranu udubinu. Odatle lijevo strmom pločom (klinovi) u strmu

otvorenu stijenu. Po strmoj eksponiranoj i raščlanjenoj stijeni na vrh Jugoistočne Glave. Mjestimično skrajnje teško (6). Vrijeme penjanja 5 sati.

4. Omladinski smjer. Prvi uspon izveli Laszovsky E., Mesarić J. i Brlečić S. 28. V. 1939.

Ulez se nalazi 100 metara od sedla niz točilo podno kosog žlijeba ograničenog s desne strane strmim i prevjesnim stijenama. Preko ulaznog prevjesa dalje žlijebom i njegovim neizrazitim lijevim rebrrom do malog zatvorenog kamina. Po njemu malo gore, zatim prelaženje u lijevu stijenu. Prečnica u lijevo do pod trbušastu izbočinu koju treba obići sa lijeve strane (klinovi, izvanredno teško). Iznad izbočine desno gore do vertikalne 10 cm široke pukotine. Po njoj do pod prevjes (klinovi) zatim prelaz u lijevo na grebenast izdanak i po njemu do malog sedla (s). Lijevo u kamin, zatim preko laganog kršljivog terena do slijedećeg prevjesnog kamina. Od kraja kamina policom na polegnuti, travom obrasli teren. Po njemu 20 metara gore, zatim prečnicom u desno i po strmoj kršljivoj i razvedenoj stijeni na sedlo pod malim tornjićem (t). Po položenom rebru do strmih ploča, zatim prelaz u žlijeb pod prevjesom. Preko prevjese (klin, vrlo teško) u nastavak žlijeba pa po njemu ili njegovom lijevom rubu na greben. Vrlo teško. (4) mjestimično izvanredno teško (5). Dva do tri sata penjanja.

4. a) Studentska varijanta. Prvi pokušaj 1. V. 1947. M. Zgaga i D. Bremec. Prvi uspon 4. X. 1947. Gropuzzo Ivo, Rakoš E., Kučan N. i Zgaga M., devet sati. Ulez kao pod 4. do malog sedla (s) zatim kratka prečnica (klin) desno u žlijeb. Po žlijebu u kamin i upiranjem do stropa. Preko stropa trenjem (klinovi, zamke, izvanredno teško i eksponirano) žlijebom kratko gore i desno u udubinu (u). Iz udubine lijevo u kamin i njime do pod strop. Preko stropa po njegovoj lijevoj strani (serija klinova i zamki, skrajnje teško, naporno i eksponirano). Preko zaobljenog kamena u prostrani žlijeb desno ispod tornjića (t). Po žlijebu dalje do pod prevjes (klin) gdje se varijanta spaja sa Omladinskim smjerom. Izvanredno teško (5) mjestimično skrajnje teško (6). Smjer sa varijantom 5 sati.

VIJESTI

FOTOFILMSKA SEKCIJA

P. D. ZAGREB

Kao najmlađa sekcija »Planinarskog društva — Zagreb« nedavno je osnovana Fotofilmska sekcija. Istina, već od osnutka društva postojao je izvjestan broj planinara koji se aktivno bavio fotografijom i snimao na ekskurzijama i praktičnim vježbama na terenu koje su vršile druge sekcije. Dobar dio ovih slika korišten je za propagandne izloge društva, ormariće za obavijesti i za ilustraciju članaka za štampu. Uz stručna predavanja koja su održavana na masovnim društvenim sastancima članova, projicirani su dijapositivi koje su izradili stariji drugovi iz bivšeg HPD-a. Kraće kulturne filmove uskog formata povremeno je posuđivalo naše društvo od Komiteta za kinematografiju i prikazivalo članstvu na vlastitom projekcionom aparatu.

Interes za rad na ovom polju postoji kod članova društva pa se stoga kao prvi zadatak ove sekcije nalaže okupljanje svih ljubitelja planinarske fotografije i filma unutar sekcije, bez obzira da li se radi o naprednim ili o početnicima.

Kako je danas teško doći do fotografskog materijala, osobito onog, koji se uvozi iz inozemstva, potrebna je razumna štednja koja će se najbolje provesti ako se uzdigne stručno znanje naših fotoamatera. S druge strane potrebno je da se podigne kvalitet snimaka onih koji već snimaju, a isto tako da se osposobe novi fotoamateri iz redova mlađih planinara. Stoga će Fotosekcija uputiti sve početnike na poseban fotoamaterski tečaj, koji će voditi iskusni članovi »Društva fotoamatera — Zagreb«, gdje će ih se osposobiti za cijelokupni

fotografski posao. Kada društvo dobije veće prostorije osnovati će Fotosekcija vlastitu tamnu komoru, gdje će članovi moći sami razvijati svoje negative i izrađivati kopije od vlastitih snimaka. Najuspjelija snimka bit će upotrebljena za izradu dijapositiva za predavanja, ilustracije lista »Naše planine« i za povećanja za izložbu. Napredniji planinari-fotoamateri usavršit će svoje znanje posjećivanjem predavanja naših najboljih stručnjaka umjetničke fotografije, koja se redovito održavaju svakog petka u prostorijama »Društva fotoamatera Zagreb« u Ilici 29/III. od 20 sati navečer. Kasnije će Fotosekcija organizirati poseban tečaj planinarske fotografije gdje će naši mladi (novi) fotoamateri naučiti kako se snima u planinama, spiljama i t. d.

Što se tiče filma stanje je slijedeće: Društvo posjeduje jednu kinokameru za snimanje i dvije kinoaparature za projiciranje filmova od 16 mm, te dva velika dijaskopa za dijapositive do 9×12 cm. Zbog toga bi poželjno bilo da se isto tako jave na rad u Fotosekciju i oni drugovi koji znadu rukovati projektorima, kako bi se formirala jedna stalna ekipa od nekoliko kinooperatera, koja bi isključivo vodila brigu oko projekcija na predavanjima i društvenim sastancima te o čuvanju i njezi aparata koje društvo posjeduje. Uz njih bi se kasnije mogli naučiti i mladi koje zanima ovaj rad. Kada budu prilike dozvolile društvo želi od onih fotoamatera, koji će pokazati veći smisao za planinarsku i umjetničku fotografiju, šaljući ih na stručne tečajeve, osposobiti izvjestan broj članova za rukovanje filmskom kamerom (filmovanje), koji bi snimali kraće reporažne planinarske filmove.

Ove godine fotosekacija iako nedavno osnovana, ali u nadi da će okupiti veliki broj ljubitelja fotografije, postavila je sebi slijedeće zadatke:

1. Okupiti sve članstvo »Planinarskog društva«, koje se već bavi ili se želi baviti fotografijom.

2. Organizirati dva fotoamaterska »A« tečaja sa praktičnim vježbama na terenu i sposobiti najmanje 20 novih drugova za samostalno snimanje i izradu fotografija.

3. Podići kvalitet snimanja naših članova fotoamatera pazeći na idejnost i sadržajnost u slici, nastojeći dati umjetničku vrijednost i izraz u smislu današnje stvarnosti.

4. Osnovati tamnu izbu za razvijanje filmova i izradu slika i dijapositiva.

5. Osigurati materijal za snimanje i izradu snimaka za sve napredne fotoamatere kako bi se omogućilo snimanje planinarskih (alpinističkih) uspona, masovnih izleta, vježbi na terenu i t. d.

6. Stvoriti arhiv uspjelih planinarskih snimaka (pozitiva i negativa).

7. Redovito opskrbljivati društvene ormariće za obavijesti i izloge sa slikama iz rada društva.

8. Surađivati u stručnoj štampi (»Naše planine«) i nastojati dati što veći broj dobrih slika za javnost.

9. Izraditi dijapositive od svih uspjelih snimaka sa prošlogodišnjeg izleta na Čvrsnicu, kao i od drugih vrijednih snimaka svojih članova.

10. Ilustrirati 50% predavanja i društvenih sastanaka različitim projekcijama slika, dijapositiva i filmova te na taj način podići opći interes za društvene priredbe.

11. U cilju što boljeg upoznavanja prirode i propagiranja planinarstva uopće, organizirati dvaput mjesečno posebne kinoprestavne najboljih kulturnih filmova, za članove i prijatelje društva.

12. Krajem godine predediti izložbu planinarske fotografije.

13. Sve članove društva-fotoamatera u cilju njihova stručnog uzdizanja uključiti u »Društvo fotoamatera „Zagreb“«, a fotosekiju oformiti kao jedan kružok »Narodne tehnike«.

Na ostvarenju ovog plana sekcija je počela sa radom pa stoga ponovno poziva sve članstvo zainteresirano za rad na ovom polju da uzme masovnog učešća na sastancima sekcije koji se održavaju svakog utorka od 19 sati u prostorijama društva u Gajevoj ulici br. 5.

Za fotosekiju: H. Drljević

PLANINARSKO DRUŠTVO U SPLITU

Prije nego li se je osnovalo planinarsko društvo u Splitu, planinari su bili učlanjeni u planinarskim sekcijama F. D. »Hajduk« i »Split«.

Kada je stvorena odluka o osnivanju planinarskih društava, 11. VI. 1948. bio je sastavljen inicijativni odbor da pripremi potrebno za osnivačku skupštinu, koja je održana 23. VI. 1948., a nakon koje se konstituirao upravni odbor 30. VI. 1948.

Novi upravni odbor čekali su veliki zadaci. Iz ništa trebalo je početi stvarati najpotrebnije uslove za početak planinarskog rada, u općim još dosta teškim prilikama. Imovina, pokretna i nepokretna, predratnog H. P. D. »Mosor« bila je potpuno razgrabljena i uništena. Od lugarnice i doma na Ljuvaču, kuće na Vidovoj gori na Braču i skloništa na Kamešnici ostali su goli, oštećeni zidovi, dok su skloništa na Cincaru i kuća na Vagnju bili potpuno sravnjeni sa zemljom.

Upravni odbor stvorio je plan rada koji je nastojao da, prema mogućnostima, što bolje izvrši. Plan među ostalim je sadržavao: osigurati u

gradu društvene prostorije, pospješiti radeve oko obnove doma na Ljuvaču, urediti za posjete špilju Vranjaču, održavati šumske dane i prisustovati aktivno akcijama pošumljivanja drugih ustanova i društava, stvoriti osnovu za obnovu starih i izvedbu novih markacija, povesti akciju za prikupljanje novih članova, naročito omladine, razvijati drugarstvo među članovima, učvršćivati odnose između grada i sela, održavati što češće sastanke sa članstvom, urediti ekonomat, knjižnicu, pribavljati predavanja, brinuti se za rezervizite, razviti fotoamaterstvo i promicati skijašku aktivnost.

Kroz nepunu godinu rada naše društvo izvršilo je dobar dio zacrtanog plana. U gradu su najmljene prikladne prostorije u Marmontovoj ulici, marljivo posjećivane od članstva. Novčanom potporom Mjesnog sindikalnog vijeća, te upravo više nego požrtvovnim zalaganjem drugova upravnog odbora Sinovičića i Margetića proširen je dom na Ljuvaču jednim krilom, a zgrada je upravo dograđena i pokrivena. Sada treba izvršiti unutrašnje radeve, a to ne će usporiti konačnu obnovu, jer je uglavnom veći dio materijala osiguran i prenešen do doma. Špilja Vranjača ospozobljena je za posjete, samo bi trebalo rasvjetu pojačati električnim osvjetljenjem. Održala su se četiri šumska dana i uzelo učešća u masovnom pošumljivanju u gradu i u predjelu između Kućina i Kose. Priliv članstva za posljednjih 6 mjeseci podvostručio se. Sada ih ima 441, od tih 195 omladinaca i 89 pionira. Osnovane su dvije planinarske družine: u Gornjem i Donjem Sitnom. Trebalo bi da radnici trudbenici prigrle u većem broju ovaj lijepi i najzdraviji sport, jer njima je, ukoliko rade u zatvorenim prostorijama, najviše potreban. Nadamo se da će otvorenjem doma na

Ljuvaču početi polagano i sukcesivno omasovljene planinarstva u našem gradu i okolici. Mjesne novine, radi premalenog prostora i prečih potreba, ne mogu nam dati dovoljno prostora za propagandu planinarstva, a vjerujemo da bi ovo doprinijelo dosta priliku novog članstva.

Kod izleta nastojimo uvijek da dođemo u dodir sa selom, i možemo slobodno kazati da su planinari stalna i najaktivnija veza između grada i sela u kojima se redovno krećemo. U društvenim prostorijama održavaju se svakog četvrtka redovni sastanci, na kojima se članstvo obaveštava o radu uprave i Saveza, te se usput održavaju stručna, politička i kulturna predavanja. Održano je dosada 19 takovih predavanja. Odmah u početku uređena je knjižnica, koju bi trebalo povećati i zaužiti posebnog člana da je vodi. Izleta je održano 52, a na nekojima je uzela učešća i školska omladina sa većim brojem đaka. Broj aktivnih planinara relativno je još malen prema broju članstva. Istina je manjkali su ispočetka potrebni rezerviziti, ali u posljednjim mjesecima nastojanjem uprave i Saveza nekako smo se snabdijeli najpotrebnijim, i kada se urede i izrežu dobijene gume za džonove, te razdijele članovima, nadajmo se da će i na izletima užimati učešća sve više članova. Ove zime nije se moglo pristupiti aktivizaciji skijaškog sporta zbog nestasice snijega, a zaći u dalje, više predjele uglavnom nije se moglo radi pomanjkanja saobraćajnih sredstava. Dosada se malo poduzelo na obnovi starih markacija, a trebalo bi izvršiti i nove. To ne bi bilo teško, jer u društvu ima priličan broj aktivnih omladinaca. Fotosekcija nije još organizirana, a moglo bi se, jer ima uvjeta za to. Uprava je održala 33 sjednice na kojima je doneseno dosta potrebnih i dobrih zaključaka.

Dne 30. IV. 1949. održano je komemorativno veče u spomen zasluznog prvoborca planinarstva u Dalmaciji pok. prof. U. Giromette, koji je pred deset godina nenađano, tražično završio svoj život. V.

R I J E K A

Nastupom proljetnih dana planinarska djelatnost riječkih planinara znatno je porasla. Dok su ove zime članovi skijaške sekcije Planinarskog društva postigli zaista lijepo uspjehe, a alpinisti održali zimsko-alpinistički tečaj, planinari i alpinisti pripremili su sada opsežan ljetni program. Svaka nedjelja biva iskorištena za skupne izlete u obližnje planine. Među najposjećenije izlete spada svakako izlet u glasovitu Škocijansku jamu kraj Divače, koja je nažalost planinarima iz ostalih naših krajeva još dosta slabo poznata, premda su prometne veze dobre. U planu su nadalje izleti u Kamniške Alpe, Oguliński Klek i Bijele Stijene. U međuvremenu alpinisti marljivo vježbaju u Vranjskom kanjonu, pripremajući se za 20 dnevnu turu u sklop Durmitora (početkom kolovoza). Opsežne pripreme za tu veliku turu su u toku. Osim izleta održavaju se predavanja i sastanci u društvenim prostorijama. Društvena knjižnica je vrlo bogata stručnom literaturom. Odbor za markacije izrađuje plan markiranja putova i staza. Kako bi društvo imalo što masovniju bazu osnivaju se po poduzećima i tvornicama planinarske grupe, kojima će uprava društva pružiti punu podršku, a nastojati će se također oživjeti planinarsku djelatnost u okolnim mjestima. Jedan od glavnih zadataka, koji se postavlja pred članstvo riječkog društva jest izgradnja domova na Platku i Snježniku, no nažalost predviđeni krediti za dovršenje ovih zgrada još do da-

nas nisu odobreni. Problem prevoza u izvjesnoj mjeri koči rad. Domovi na Lisini (712 m — sklop Učke) i Čabarskoj Polici (1.113 m — Veliki Snježnik) otvoreni su i opskrbljeni, te primaju nedjeljom veliki broj posjetioca.

Uskom suradnjom sa masovnim organizacijama, fiskulturnim društvima i bratskim planinarskim društvima iz Delnice, Zagreba i susjedne Slovenije društvo će moći izvršiti postavljene zadatke i time pridonijeti razvitku planinarstva u našoj Republici. A. D.

KAŠTEL SUČURAC

Dne 27. III. o. g. osnovano je Planinarsko društvo u Kaštel Sućurcu. Društvo broji preko 100 članova, a na čelu su mu drugovi Bruno Bakotić i Pero Alfirević. Osnutak planinarskog društva u industrijskom mjestu Kaštel Sućurcu pretstavlja veliki uspjeh, a pogotovo zato što ovdje prije rata nije postojalo takovo društvo.

SINDIKALNE PLANINARSKE GRUPE P. D. U ZAGREBU

Početkom ove godine započelo je Planinarsko društvo u Zagrebu organiziranjem planinarskih grupa u poduzećima i ustanovama. Do sada je organizirano 114 sindikalnih grupa, koje imaju svoja rukovodstva, podređena samom društvu. Najjače i najagilnije grupe su Radionice državnih željeznica i Narodne banke. Sindikalne grupe su okupile velik broj od 3375 članova, što znači da je u tim grupama organizirano oko 50% članstva društva. Društvo sada broji 9.500 članova.

Organiziranje sindikalnih planinarskih grupa najpravilniji je put omasovljenju planinarstva kod nas.